

Łabędź, K. (Red.) (2024). *Socjologia i psychologia polityki*. Seria „Słowniki Społeczne”. W. Pasierbek & B. Szlachta (Red.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie [recenzja]

W czasach, gdy „wszystko jest polityką”, nie sposób myśleć o tej sztuce w sposób wąski, odgradzając jedno poletko refleksji naukowej od innego. Do poruszania się w świecie polityki potrzeba oświecenia wielostronnego, reflektorów wydobywających z cienia jej zmienny kształt, który formuje się w wyniku działań i postaw grup oraz jednostek. Trudno więc wyobrazić sobie poważną myśl bez odniesień socjologicznych i psychologicznych. W ich przyswojeniu zyskaliśmy wydatną pomoc w postaci nowej odsłony serii wydawniczej, prowadzonej konsekwentnie przez ks. Wita Pasierbka SJ i Bogdaną Szlachtę.

Tom *Socjologia i psychologia polityki* formalnie i redakcyjnie doskonale wpisuje się w znaną i rozpoznawalną serię „Słowników Społecznych”. Charakteryzuje się przemyślaną strukturą, klarownością w prezentacji haseł oraz precyzją terminologiczną. Podobnie jak w innych tomach, oprócz wprowadzenia redakcyjnego, które wyjaśnia ideę i konstrukcję tomu, każde hasło jest zbudowane według przejrzystego schematu. Należą do niego: definicja pojęcia, analiza historyczna pojęcia, ujęcie problemowe, a także refleksja systematyczna z wnioskami i rekomendacjami. Ten schemat, doskonale znany odbiorcom pozostałych tomów „Słowników”, pozwala na szybkie poruszanie się po obszernych – jak na słownikowe ujęcia – artykułach. Tym samym pomysłodawcy serii znajdują równowagę między pogłębionym ujęciem problemowym i systematycznym a łatwością korzystania właściwą klasycznym słownikom i encyklopediom.

Redakcję tomu powierzono dr. hab. Krzysztofowi Łabędziowi, prof. UIK, kierownikowi Katedry Współczesnych Systemów Politycznych w Uniwersytecie Ignatianum w Krakowie. Był to wybór trafny, u którego podstaw z pewnością leżał osobisty dorobek Redaktora od lat publikującego na temat zagadnień właściwych pojęciom zamieszczonym w tomie – z uwzględnieniem istotnych w polityce uwarunkowań społecznych, kształtujących postawy opozycyjne czy wspólnotowe (zob. Łabędź, 2012; Łabędź, 2015), jak i piszącego

o kwestiach trudno uchwytnych, choć do pewnego stopnia mierzalnych, jak poczucie bezpieczeństwa (Łabędź, 2018). Doświadczenie redakcyjne (wielu dzieł zbiorowych i monografii wieloautorskich) pozwoliło prof. Łabędziowi na uzyskanie optymalnego kształtu opracowywanego tomu.

Krzysztof Łabędź zebrał wytrawnych badaczy, którzy w przystępny, a zarazem merytoryczny sposób przedstawiają zarówno teoretyczne podstawy, jak i praktyczne aspekty funkcjonowania władzy, konfliktów politycznych czy społecznej percepcji procesów politycznych. Struktura tomu, obejmująca dwie perspektywy – socjologiczną i psychologiczną – pozwala na wielowymiarowe spojrzenie na zjawiska polityczne, co czyni publikację szczególnie cenną dla politologów, socjologów oraz wszystkich zainteresowanych mechanizmami rządzenia.

Tom należy do najbardziej przemyślanych w serii pod kątem układu treści. Otwiera go redaktorskie wprowadzenie dające pogląd na rozróżnienie socjologii i psychologii polityki z ich obszarami przenikania. Po nim następuje seria haseł – artykułów poświęconych zagadnieniom pojęciowym, dotyczą one konfliktu i konsensu (A. Pawłowska), władzy (A. Czajowski), demokracji (T. Litwin), autorytaryzmu i totalitaryzmu (M. Kiwior-Filo), a także kwestii związanych z elitaryzmem (M. Żyromski). Kolejne teksty przynoszą problemy socjologii narodu (M. Warchała) oraz socjalizacji i kultury politycznej (R. Marzęcki), towarzysząc przedstawieniu aktywności i bierności politycznej (L. Szczegół). Hasła poświęcone postawom i wyborom są kontynuowane przez omówienie osobowości (M. Szpunar), postaw (W. Jakubowski), radykalizmów (A. Gniazdowski) i patologii (E. Czerwińska-Jakimiuk). Dalsza część tomu to już ujęcia skupione na zbiorowościach, od społeczeństwa obywatelskiego (J. Dzwonczyk), przez relacje międzygrupowe (J. Smoleń), ruchy społeczne (G. Foryś), po partie polityczne (K. Sobolewska) i opinię publiczną (A. Hess). Całość wieńczą dwa artykuły łączące odmienne perspektywy – niezwykle aktualne podjęcie kwestii nowych technologii i stosunków politycznych (M. Lakomy) oraz ponadczasowe, choć przecież niepozbawione elementu ewolucyjnego spojrzenie na stosunki polityczne z perspektywy katolickiej nauki społecznej (A. Tasak).

Dwóm ostatnim artykułom należy poświęcić osobne wzmianki. Mirosław Lakomy podjął się ważkiego problemu wykorzystania

zmieniających się kalejdoskopowo technologii w praktyce politycznej z pełną świadomością tego, że przygotowane przez niego hasło jest pośród zawartych w publikacji problemów narażone na najszybszą dezaktualizację. Autor częściowo zabezpieczył się przed nieuchronnym procesem – przyrostu i ewolucji technologicznej niosącej nieznanne dziś jeszcze rozwiązania, które mogą modyfikować stosunki polityczne. Pokazał bowiem relację idei nowych technologii i polityki w perspektywie długiego czasu, co ugruntowuje wartość rozdziału niezależnie od tego, jaki kształt przybierze to zagadnienie w przyszłości. Należy się jednak oczywiście liczyć z tym, co w najmniejszym stopniu nie jest zależne od autora – że tekst będzie wymagał aktualizacji i rozszerzenia najpewniej już w kolejnych latach, by wciąż oddawał istotę problemu w zmieniających się warunkach.

W mniejszym stopniu narażony na taki los jest artykuł Agaty Tasak. Autorka z podziwu godną umiejętnością połączyła nakreślenie fundamentów i wskazanie na ewoluujące wątki w nauczaniu społecznym Kościoła. Uniknęła trudności związanych z wielością zagadnień tego nauczania, skupiając się na głównych motywach i nie omijając zróżnicowania pontyfikatów pod względem podejmowanych problemów czy modyfikacji zaleceń ustrojowych. Udało jej się przedstawić syntetyczne ujęcie katolickiej nauki społecznej z uwzględnieniem najważniejszych zasad leżących u jej podstaw. Niejako dodatkową zaletą powierzenia Agacie Tasak opracowania o tej tematyce jest jej zobiektywizowanie. Większość opracowań i ujęć podręcznikowych o katolickiej nauce społecznej – co zrozumiałe – jest autorstwa duchownych katolickich. Ten fakt nie umniejsza oczywiście ich wartości, ale hasło przygotowane przez Tasak pozwala w większym stopniu na zdystansowane spojrzenie, właściwe kompendiom, a nie tekstom polemicznym.

Analiza układu treści pozwala dostrzec niezwykłą dbałość w doborze treści, ich korelacji oraz układzie – z czytelnym podziałem na kwestie teoretyczne – pojęciowe, socjologiczne, przenikające elementy socjologii i psychologii oraz zbiorowe. W tych ostatnich widać konsekwencję porządkowania myśli – od zbiorowości mniejszych ku większym, od tych wyobrażonych ku tym zinstytucjonalizowanym.

Cechą charakterystyczną całej serii „Słowników...” jest interdyscyplinarne podejście autorów. Nie inaczej jest i tym razem, ponieważ autorzy tomu *Socjologia i psychologia polityki* wnikliwie analizują

zarówno makrostrukturalne aspekty polityki – jak demokracja, autorytaryzm czy elity władzy – jak i mikrospołeczne mechanizmy, takie jak kształtowanie postaw politycznych, osobowość liderów czy wpływ mediów na opinię publiczną. Dzięki bogatej warstwie teoretycznej, popartej licznymi odniesieniami do klasyków i współczesnych badań, publikacja ta nie tylko systematyzuje dotychczasową wiedzę, ale także otwiera nowe pola refleksji nad dynamiką współczesnej polityki.

Inną cechą serii, także zachowaną w omawianym tomie, jest klarowność wywodu i precyzyjne argumentacje, co czyni publikację przystępną i praktyczną zarówno dla specjalistów, jak i badaczy innych dyscyplin oraz dziedzin, poszukujących syntetycznego i eksplanacyjnego ujęcia problemów, z którymi stykają się przy okazji innych badań. Nie można też zapominać o walorze dydaktycznym – słowniki stanowią doskonały punkt wyjścia do omawiania tematyki w uporządkowany sposób na wykładzie, ale i do opracowania zagadnień w pracy własnej studentów.

Żadna konstrukcja nie jest jednak doskonała i wnikliwy czytelnik odczuje niedosyt zwłaszcza w odniesieniu do cytowanej literatury, ograniczonego zestawu kilkunastu pozycji bibliograficznych. Przyjęcie takiego ograniczenia – prawo serii – ma swoje zalety i wady. Zaletą jest wymuszenie dyscypliny na autorze oraz dokonanie właściwej selekcji materiału, która pomoże zgłębić zagadnienie czytelnikowi nie będącemu specjalistą zagadnienia. Ta dyscyplina pozwala – niemal ze scholastyczną precyzją – na postawienie odbiorcy w centrum przygotowanego tekstu. To odbiorca i jego interes poznawczy jest tu najważniejszy, ważniejszy od ambicji i namiętności badawczych autora. W związku z tym zestawienie bibliograficzne ma rolę ściśle służebną i wymaga takiego przemyślenia, które nie ma na celu ukazania erudycji twórcy hasła, ale konkretną pomoc w poszerzaniu wiedzy o zagadnieniu.

Omawiany tom „Słowników Społecznych” nie jest poświęcony mediom, nie ma również wydzielonego hasła obejmującego rzeczywistość medialną, a z pewnością takie by się przydało. Niemniej jednak, czego należało się spodziewać, nawiązania medialne występują w nim w kilkudziesięciu miejscach, w przypadku różnych omawianych zagadnień. Przede wszystkim zwrócono uwagę na rolę mediów, także mediów społecznościowych, w tworzeniu podstawy

do emocjonalnego aktywizowania jednostek. Zwrócono uwagę na skuteczność przekazów negatywnych, na gotowość do działań osób usposobionych radykalnie (Szczegół, s. 186–187). Nie pominęto wagi widoczności polityka, uzyskiwanej przez środki medialne, którą musi on uwzględniać mimo oczywistego zróżnicowania osobowościowego (np. ekstrawertycznego i introwertycznego) (Szpunar, s. 191).

Jak każda publikacja naukowa – a zwłaszcza te omawiające funkcjonowanie zbiorowości ludzkich – słownik mimo swojego uniwersalnego charakteru jest także wyrazem spostrzeżeń i zainteresowań właściwych dla czasu, w którym powstaje. Widać wyraźnie, że redaktorzy i autorzy są świadomi dynamicznego przeformatowania sceny politycznej w wielu miejscach na świecie, znaczenia ideologii redefiniujących w wielu przypadkach tożsamość polityczną oraz zmian trendów w Europie, gdzie coraz silniej podważa się dotychczasowe modele zarządzania państwami. Widzą, jak globalne zmiany sprawiają, że klasyczne podziały polityczne tracą na znaczeniu, a polityka wymaga coraz to głębszych i jednocześnie wszechstronnych ujęć.

BIBLIOGRAFIA

- Łabędź, K. (2012). *Opozycja parlamentarna w Polsce w latach 1997–2010*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Łabędź, K. (2015). Polacy wobec innych narodów, mniejszości narodowych i uchodźców. *Chorzowskie Studia Polityczne*, 10, 149–163.
- Łabędź, K. (2018). Poczucie bezpieczeństwa we współczesnym społeczeństwie polskim. *Facta Simonidis*, 11(1), 45–63. DOI: 10.56583/fs.116

Paweł F. Nowakowski

<http://orcid.org/0000-0002-7230-9061>

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

DOI: 10.35765/HP.2878